

УДК 94 (477) + 94 (4)

Марія Юрчак

УКРАЇНА – ЄВРОПА – СВІТ: РЕАЛІЇ СЬОГОДЕННЯ, БАЧЕННЯ СПІЛЬНОГО ДУХОВНОГО МАЙБУТНЬОГО

У статті розглядається проблема місця і ролі України у формуванні нового духовного простору Європи у контексті викликів глобалізації.

Ключові слова: духовність, глобалізація, духовне майбутнє, євроінтеграція України.

У сучасному світі кожен із нас є свідком та учасником безупинних докорінних змін соціуму: під впливом процесів глобалізації, інформатизації та раціоналізації суспільного життя формується нове планетарне мультикультурне співтовариство. Водночас у XXI столітті постійно поглиблюється розрив між технічними можливостями і духовно-етичним рівнем людства. Під впливом цих факторів духовна і культурна сфера не встигають змінюватися. Ця фундаментальна суперечність спричиняється до творення нових умов духовного розвитку й переосмислення самого поняття “духовність”.

На рівні індивіда духовність є сукупністю системно інтегрованих особливостей когнітивно-інтелектуальної, почуттєво-емоційної та вольової сфер, яка забезпечує здатність до психічно-особистісного вдосконалення та самовдосконалення людини [1, с. 13]. На рівні суспільства, за визначенням сучасного українського філософа С. Дацюка, духовність є здатністю до позитивних перетворень фундаментального рівня [2]. Це – основа культурного простору суспільства, його інтеграційна характеристика, пов’язана з процесом отримання і підтримки вищих ідеалів, цінностей, смислів [3, с. 44]. Без духовного суверенітету, без духовного простору, духовності суспільство і держава не зможе прожити довго.

Метою статті є спроба визначити, яке місце займає Україна в духовному просторі постіндустріального світу, у європейській культурно-цивілізаційній єдності, яка її роль у перспективі згаданих глобальних процесів у духовній сфері, що і становить новизну дослідження.

Дослідники боязко зазирають у прийдешнє, а між тим у сучасних динамічних і суперечливих соціальних умовах прогностична функція суспільствознавчих наук набуває особливої ваги. Приділяючи значну увагу стратегіям економічного, політичного розвитку України, вчені залишаються дещо осторонь питань соціальних, проблеми ж духовності та морально-етичних цінностей викликають емоційну риторичку у мас-медіа, але їх роль у майбутньому світі практично оминається експертною спільнотою, яка працює в сфері передбачень [4]. Навіть творці майбутнього – політики і можновладці, автори державних стратегій розвитку України – питання духовності та моральності якщо й згадують, то дуже побіжно, абстрактно і невиразно, формулюючи завдання у загальній, неконкретній формі на кшталт “досягти європейського рівня життя”, “вирішувати проблеми у сфері культури і духовності”, “утвердити моральні засади розвитку”, без жодних необхідних на те термінів і конкретного плану дій [5]. А тим часом ні Європа, ні світ не стоять на місці, і Україна, утвердившись у своїх євроінтеграційних прагненнях, повинна швидко реагувати на глобальні та регіональні зміни. Чи не є відкладання на другий план у державі питань розвитку духовності й культури причиною насущних проблем?

Завдяки процесам глобалізації зараз створюється інший світ, з новими соціокультурними реаліями та духовними пріоритетами. Формується універсальна цивілізація, в якій усі культури повинні існувати у сумісництві із її засадничими принципами: свободою, демократією, знанням, освітою, наукою, переслідуванням щастя [6]. Україна у цій новій “архітектурі духовності” має посісти гідне місце. Основними ознаками

майбутнього світового ладу, на думку Богдана Гаврилишина, буде співіснування різних культур, релігійних вірувань, переконань, способів життя [7, с. 191]. Тож головне функціональне значення сучасної моделі духовності як багатомірного соціально-історичного феномена, зазначають науковці, полягає в тому, щоб шукати “довершеного життя спільно з іншими і для інших у справедливих інституціях” [8, с. 22]. Недарма слова “Єдині у різноманітті” обрав своїм девізом Європейський союз, як зразок інституції, що прагне розбудовувати свою організацію за такою моделлю співжиття.

Гострота сучасних суперечностей у духовній сфері зумовлена зіткненням двох тенденцій – процесу інтеграції культур та прагненням локальних культур зберегти свої самобутність і незалежність. У відомого американського антрополога К. Гірца означені явища знайшли своє відображення у взаємодії двох піднесених абстракцій: “духу нашої доби” (“епохалізму” з “громадянською моделлю нації”) та “природженого способу життя” (“есенціалізму” з “етнічною моделлю нації”, у якій провідне місце посідають такі примордіальні елементи як народність, мова, релігія, звичаї, традиції тощо). Етнос відчуває на собі “тяжіння” “духу нашої доби”, адже історичне минуле дедалі відходить, а нові події, чинники створюють новий соціокультурний час [9]. Під час взаємодії національної культури, у тому числі української, з процесами глобалізації останні виступають як активний, динамічний початок, а перша, навпаки, концентрує у своїх цінностях та інститутах інерцію минулого, стійкість [10, с. 3].

У сьогочасній Україні, визнаючи її глибокий духовний потенціал, дослідники говорять про відсутність духовного суверенітету або про кризу духовності, яка виникла за обставин, коли нові цінності ще не в повній мірі сформувалися, а старі вже піддалися тотальній переоцінці [3, с. 45].

Саме спадок попереднього режиму, рудименти ідеологічного протистояння минулої епохи [11, с. 33], а, по-друге, ментальність і культурна різноманітність, на думку дослідників, зараз і в майбутньому виступають рушіями духовного та суспільного розвитку України [12]. До історично успадкованих розбіжностей додаються й “рукотворні” лінії конфлікту між багатими та бідними чи прибічниками різних політичних сил. Модернізація України в “західному” стилі означає перетворення всіх кризових моментів духовного розвитку світу на власні проблеми [13, с. 31], і для українських реалій це виявляється в утраті своєї традиційної культурно-цивілізаційної ідентичності внаслідок нерелексованої переорієнтації на прагматично-утилітарні цінності [14, с. 3]. Адже глобалізація, створюючи можливості для міжкультурного діалогу, водночас, має побічні ефекти у вигляді так званої “американізації” і масової культури, орієнтованої не на задоволення інтелектуальних потреб, а грубих та тваринних інстинктів, які, в наслідок своєї дії, створюють примітивне суспільство споживання, де справжні цінності підмінюються матеріальними благами.

Хоча нові умови створюють нові можливості для матеріального й духовного розвитку, Україна змушена відповідати на виклики глобалізації, не розв’язавши своїх постколоніальних проблем. Так, на категоричну думку С. Дацюка, Україна, здобувши політичний суверенітет, так і не спромоглася здобути ані економічний, ані, тим більше, духовний суверенітет – він відсутній у науці, мистецтві, політиці, не відтворюється в освіті, втрачається у мові, звужується всередині релігії... А з точки зору перспектив країни саме духовний суверенітет є визначальним, бо ж “націю визначає духовна спільнота, яка має духовний суверенітет, за будь-яких умов зберігає та відтворює духовний простір, доброзичливо ставиться до духовних людей та забезпечує духовність усіх сфер життя в процесі перетворень фундаментального рівня. Якщо це не так, то маємо не націю, а співжиття громадян, хата яких скраю, і вони в будь-який момент готові або інтегруватися цілою країною куди завгодно – в Європу чи в Росію, – або емігрувати поодиночки самостійно” [2].

Ці слова є свідченням поверхневого розуміння процесів інтеграції в українському суспільстві. Вступ до ЄС стає самоціллю, а сам шлях у Європу перетворюється у масове оволодіння проєвропейською риторикою, формальне виконання нормативних вимог, сліпе мавпування західного способу життя. Заглиблення у європейський духовний простір

неможливе на тих вульгаризованих, примітивних зразках культури, які споживають українці. “Народ, який вмів тільки запозичувати чужі фундаментальні еталони, зразки, норми та чужі фундаментальні системи мотивацій, не може ніколи бути вільним. Рано чи пізно він або завойовується, або погоджується на добровільне рабство, або зникає”, – продовжує С. Дацюк [2]. Нам потрібно зрозуміти, що Європі та світу Україна цікава передусім своєю відмінною, самоцінною, самобутною духовною культурою, без якої наша держава перетворюється у звичайний ринок збуту.

З розпадом біполярної системи світу на зміну глобальній конфронтації двох наддержав прийшло культурне, економічне та суспільно-політичне зближення народів і держав. Воно проявилось у прагненні подолати колишній політичний та ідеологічний розкол. Відтак цілком реальною стала перспектива утворення єдиної Європи без роздільних ліній. Ця ідея об'єднання Європи виникла на базі цивілізаційної-культурної спільності європейських народів, визначальними рисами якої, поряд з універсальними демократичними цінностями, є християнська спадщина.

Складно заперечити той факт, що християнство відіграє істотну роль у будівництві об'єднаної Європи. Однак у проекті Євроконституції не містилося положення про те, що саме християнські цінності є одним із основних чинників, що об'єднали Європу, і статус релігії в ЄС залишається невизначеним. Серед критеріїв членства в Євросоюзі справді не згадується конфесійна належність, адже він не є релігійним об'єднанням, а побудований за моделлю, в основі якої взаємоповага, терпимість, етнічне, культурне та релігійне розмаїття. “Християнство та Європа – це вже не синоніми”, – зазначив К. Паттен, комісар ЄС із зовнішніх зносин у 2000–2004 роках. У ЄС формується нове суспільство, члени якого не мають розрізнятися за етнічним походженням і віросповіданням [14, с. 15]. Втім, Європа зберігає незримі, але відчутні та чіткі внутрішні кордони між англосаксонською та романською Європою, між Північною протестантсько-католицькою, переважно католицькою Південною Європою та православними Грецією, Румунією, Болгарією. Керівні структури ЄС засвідчують свою повагу до релігії “у всьому її розмаїтті як форми етичного, морального, ідеологічного та духовного самовираження частини європейських громадян з урахуванням різниці між самими релігіями та особливостей кожної країни”.^{*} Проте такий ліберальний підхід погрожує залишити нащадкам спадщину “без обличчя”, адже говорити про цивілізаційну тотожність Європи й не називати її витоків – це абсурд. На практиці абсолютизація демократичного принципу рівності у ЄС позначається на посиленні процесів уніфікації й у духовно-ціннісній сфері та, відповідно, нівеляції національних особливостей релігійно-церковного життя, що болісно переживається країнами з відчутно укоріненими історичними традиціями [15, с. 24–27]. Втрата християнством ролі однієї з підвалин спільної європейської культури та цивілізації дасть змогу утворити єдиний культурний простір або ж спричиниться до загострення конфліктів між західним християнством, православ'ям та мусульманством [14; 16].

Серед чинників майбутнього розвитку Європи експерти, окрім культурних відмінностей між країнами-членами, відзначають екстремістські тенденції радикального крила фундаменталістського ісламу [4]. Якщо розглядати духовне майбутнє світу, виходячи з концепції зіткнення цивілізацій С. Гантінгтона, Європа вже зараз є епіцентром боротьби західної, мусульманської та православної цивілізації [17]. Враховуючи демографічну динаміку, думка про те, що Європа ризикує стати продовженням Північної Африки та Близького Сходу і призведе до краху ЄС є небезпідставною. Перед Європою загроза ісламізації у зв'язку з міграцією населення постала так гостро, що в одному з інтерв'ю прінстонський історик Бернард Люїс заявив, що “Європа буде частиною Арабського Заходу наприкінці цього століття” [7]. Питання щодо прийняття Туреччини до Євросоюзу виявило сильне побоювання щодо посилення ісламізації Європи. З іншої сторони, прибічники вступу

^{*} Ст. 3 Рекомендації ПАРЕ 1804 (2007) від 29 червня 2007 року “Держава, релігія, світське суспільство та права людини”.

Туреччини до ЄС прагнуть за допомогою цієї країни впровадити в Європі сучасний помірний демократичний іслам, орієнтований на європейські цінності й дотримання прав людини, та в такий спосіб створити противагу радикальному ісламу з надією на його трансформацію [14]. А Україні у прогнозованому та неминучому конфлікті між ісламом та християнством, вочевидь, належить знову відіграти в історії роль охоронного бар'єру Європи, роль Київської Русі, що захистила Європу від монголо-татар, України, що, прийнявши удар на себе, вберегла Європу від більшовизму. Західні дослідники, зокрема, З. Бжезинський, визнають європейськість української культури та покладають на Україну своєрідну "місію" демократизації православної за цивілізаційною ідентифікацією Росії [18]. Позиція російських авторів переконує, що єдиноможливим та єдиноправильним для України шляхом є "повернення в лоно руського світу".

Однак для українських дослідників характерне розходження у поглядах щодо духовної приналежності України до європейської цивілізації (таке розходження поглядів характерне і для громадської думки).^{*} Місце України у західноправославній субцивілізації в межах макроріхристиянського світу відводить Юрій Павленко [20]. Низка дослідників, услід за С. Гантінгтоном, розташовують Україну у метаісторичному плані на культурно-цивілізаційному розломі по осі Схід-Захід, адже на території України західноєвропейська і російська (євразійська) цивілізації не тільки зустрічаються, але й вступають у взаємодію і багаторазово переломлюються у характері та долі українського народу [13, с. 30–33]. Про маніхейські реалії "двох Україн": європейської та радянської, про цивілізаційне зіткнення в Україні українського (західного) християнства та російського православ'я пише Оксана Пахльовська та Микола Рябчук. А Петро Саух взагалі протиставляє українську культурну спільноту, що характеризується різноманітними деструктивними тенденціями, класичній логоцентричній культурі Заходу і визначає її місце на грані культур у слов'янському цивілізаційному просторі.

Уздовж міжцивілізаційних кордонів жевріють чи розвиваються місцеві конфлікти, що мають шанси вилитись у значні війни. На жаль, вони заторкують і низку регіонів України (Донбас, Крим, Закарпаття та ін.), в Європі такими зонами напруження є Ольстер, Басконія, Каталонія, Корсика тощо. Російський історик і соціолог Сергей Переслегін зазначає, що Україну продовжують розривати на частини три могутніх фактори впливу – Росія, Захід та ісламський фактор у Криму, що посилюється з кожним днем. Подібна ситуація загрожує якщо не розпадом країни за 20–25 років, то духовним розкладом [21]. Таким чином, загальносвітові тенденції духовного розвитку з його кризовими явищами проєктуються в українських реаліях, загострюючись на фоні уже внутрішнього духового зламу.

Зважаючи на ці фактори, можна зрозуміти певні вагання європейців у політиці "відкритих дверей" щодо України у тому числі. Адже у такій ситуації цілком вірогідна поява в Європі взамін "залізної завіси" "оксамитової завіси", що зафіксує нові соціокультурні межі в Європі. Європейська сторона вже не вперше продемонструвала свої сумніви щодо України, пов'язані насамперед із її внутрішнім невпевненим становищем у ході наймасштабнішої в Україні міжнародної зустрічі "Ялтинська європейська стратегія", що відбувалася 13–16 вересня 2012 р.: сумніви породжують сумніви. Як учасник молодіжної сесії YES-9 авторка мала змогу взяти участь у відкритому обговоренні нових ідей та поглядів щодо шляхів розвитку Європи, України і всього світу. Це – діалог, що забезпечує ширше бачення внутрішньої ситуації в Україні, її перспектив у сучасному світі, він є стимулом для пошуку точок дотику у відносинах між країнами, спільних інтересів і цінностей. Під час однієї із найцікавіших панелей Форуму "Україна, Схід, Захід? Версія 2012" Верховний представник

^{*} Згідно статистичних даних більше половини громадян України (63,4%) заперечують свою належність до європейської спільноти, "неєвропейська" самоідентифікація домінує у східних регіонах країни. Очевидно, це зумовлено усвідомленням великої соціально-економічної відстані між Україною і державами ЄС, різницею у стандартах життя. Більшість громадян традиційно відзначають "європейськість" України лише в географічному та історичному аспектах (За даними 2008 р.) [19, с. 37–39].

ЄС з питань зовнішньої політики і загальної політики безпеки (1999–2009), колишній генеральний секретар НАТО Хав'єр Солана заявив: "Україна має подивитися на себе, на свої цінності та вирішити. Чи є у вас соціальний консенсус з приводу руху в Європу, чи є стратегія, яка всіх об'єднує. Ми поки що цього не спостерігаємо. Митний Союз – це митниця, яка дає добро. Євросоюз – змінює життя, змінює все в країні. Ми в Євросоюзі не змушуємо вас зробити якийсь вибір. Європейські двері ще відчинені для вас" [22].

Водночас не замикається в собі й у своїх кордонах, визнаючи наявність серйозних економічних і політичних проблем всередині Євросоюзу, закликала європейців 66-й держсекретар США Кондоліза Райс: "Якщо Європа поглибитися в свої проблеми за рахунок того, що вона буде відгороджуватися від всього світу – насамперед, від Туреччини, від України – ні до чого доброго це не приведе. Європа і ті, хто поділяють ці цінності – програють" [22]. Для "старих" демократій сьогодні критично важливо підтримувати демократичні тренди в решті світу. "Якщо ми віримо у власні цінності, які нас зробили благополучними і вільними, ми повинні вірити і в те, що вони змінять і ці суспільства" – сказала американський політик [29].

Так і на думку генсека Ради Європи Торнбйорна Ягланда, нині потрібно розширювати розуміння того, чим є Європа, і думати, чим ЄС може допомогти країнам-сусідам, адже це допоможе вирішити й низку внутрішніх проблем Євросоюзу [23]. Цілком вірогідно також, що разом із розширенням Європейського Союзу на Схід виникатиме й потреба у новому політичному центрі посттрансформаційної Європи, і в такому разі Україна має шанси перетворитися на соціокультурний центр східнослов'янських народів [24].

У таких умовах, коли Україна відчуває проблеми з ідентифікацією, національною ідеєю, ціннісними орієнтирами, на думку експертів, саме ідея євроінтеграції як затвердження вибору на користь європейських цінностей могла б об'єднати і еліту, і політичний клас, і пересічних українців, стати загальнонаціональною ідеєю [25].

Наша держава в особі Президента Віктора Януковича з готовністю запевняє, що "Україна не просто хоче бути європейською країною. Цей географічний факт не потребує зайвих підтверджень. Ми прагнемо долучитися до великого європейського проекту – побудови єдиної Європи на основі цінностей свободи, демократії та права" [26].

"Для України, як майбутнього члена європейської спільноти, важливо, щоб Європа, яка зараз дуже роз'єднана, повернулася до відчуття спільноти моральних засад", – заявляє попередній глава Української греко-католицької церкви (УГКЦ) кардинал Любомир Гузар [27]. Варто зауважити, що при різній оцінці євроінтеграційних прагнень України громадянами різних конфесій, за даними Інституту соціології НАН України, саме серед греко-католиків найбільша частка тих, хто підтримує "західний" вектор політики (75,4 %) [16]. За розширення Європейського Союзу на Схід давно і послідовно виступає римо-католицька церква, враховуючи збіг географічних меж Європи з ареалом традиційного поширення християнства. Така позиція пов'язана як з місійною стратегією просування на Схід католицької церкви, так і з політикою, орієнтованою на збереження в ЄС християнської домінанти, може розглядатися у тому числі як вагомий ресурс підтримки євроінтеграційним устремлінням України. Показовою у цьому плані є позиція Івана Павла II, який неодноразово наголошував, що Європа повинна дихати обома своїми легенями – і східним, і західним, та проголосив право всіх європейських народів від Атлантики до Уралу і від Скандинавії до Середземного моря жити за принципами Євангелія у спільному домі, в Європі без кордонів [27, с. 27].

Щодо ролі релігії у формуванні нової духовності, то вона також переживає кризу. Як справедливо зазначає Патріарх Київський і всієї Руси-України Святійший Філарет, коли Україна була частиною СРСР, тут панувала марксистсько-ленінська ідеологія, заснована на атеїзмі та певних земних ідеалах. Після її відходу утворилася пустка, місце у духовності людей почала займати нав'язана ідеологія споживацтва й матеріального процвітання. Але з іншого боку, в Україні почалося духовне відродження [28]. Зростання чисельності прихильників різних вірувань, як традиційних, так і протестантських, неоязичницьких, на

жаль, відбувається із міжконфесійними та внутрішньоконфесійними чварами. Загалом у світі зростання кількості віруючих відбувається швидшими темпами, ніж зростання населення планети. Однак очевидно й те, що міцність позицій релігії нині не перебуває у прямому зв'язку із кількістю культових споруд. “Релігія без віри” перетворилася на предмет масового споживання, що відповідає запитам “віруючих без релігії”: вони не зумовлюють дотримання суворих духовних вимог або певних самообмежень, а обіцяють розв'язання усіх життєвих проблем індивіда. “Віра без релігії” означає, що люди звертають свою увагу на релігію в контексті віри в Бога лише як на певну віртуальну цінність, що має суто утилітарний характер, зокрема “спасіння душі”, та не “перевантажену” ритуалами, а також обов'язковістю знання усіх аспектів релігійності в канонічному розумінні цього поняття. У постмодерному суспільстві релігійною особою бути простіше, ніж у традиційному, однак слід розуміти, що характер такої релігійності істотно вирізняється. В умовах секуляризації церкви народжується ще одне унікальне явище пізньої сучасності, що має назву “віруючі поза церквою” [29].

У подальшому релігія та церква відіграватимуть активну роль у житті українського суспільства, причому віра може реалізувати як свою інтегративну, так і дезінтегративну функцію. “Віра є частиною життя для сотень мільйонів людей. Такі цінності як повага, справедливість та співчуття, притаманні всім великим релігіям, є як ніколи актуальними та важливими для єднання людей і розбудови кращого світу”, – переконаний засновник і патрон Фонду Віри та колишній прем'єр-міністр Великої Британії Тоні Блер. – “Але релігійна віра може бути використана для розколу – нею можна маніпулювати, щоб роздмухувати полум'я ненависті та екстремізму” [30].*

За даними Європейського соціального дослідження, третина (32 %) респондентів визнали релігію швидше джерелом миру, аніж конфліктів. У поліконфесійних, світоглядно плюралістичних умовах країни органічною є релігійна толерантність. 75 % українців вважають, що слід поважати будь-які релігії. Незважаючи на гострі ситуації у внутрішньому житті деяких конфесій і чвари між їхніми лідерами, віруючі виявляються толерантнішими і впевненішими у своїх оцінках, аніж не віруючі люди [16]. Релігійні інституції володіють особливими можливостями в аспекті зміцнення миру, співробітництва, терпимості, солідарності, міжкультурного діалогу та розповсюдження цінностей, за які виступає Рада Європи.

Лише дотримуючись демократичних засад функціонування суспільства, Україна з її культурним та конфесійним розмаїттям зможе конструктивно розвиватися, протистояти викликам глобалізації та об'єднатися перед загрозою духовної деградації. Адже прямим і недвозначним наслідком прогресуючої бездуховності країни може бути втрата нею спочатку економічної, а потім і політичної незалежності. Духовна стратегія України полягає у створенні особливої якості, яка вже давно відсутня в цій країні, – здатності до тривалого колективного перетворення фундаментального рівня без запозичень, на власних засадах [2]. Ця духовна стратегія можлива виключно з позиції самого суспільства, у котрому кожен поділяє усвідомлену відповідальність за майбутнє, яка й мотивує поведінку. Формування ціннісної системи та духовності в цілому повинно базуватися на необхідності переорієнтації на постматеріальні цінності, відмові від споживацької ідеології та конс'юмеризму, синтезі цінностей на основі діалогу, полілогу різних культур [3, с. 48].

Сучасний світ, кидаючи термінові виклики Україні, відкриває перед нею величезні можливості духовного розвитку. Адже не економічні чи політичні, а саме цінності, які часом не можливо помітити з першого погляду, є фундаментом об'єднаної Європи. Основу нового бачення становить уже не геополітика, а культура, хоча вона, здавалося б, є лише духовною потребою. Подолавши внутрішньодержавні конфлікти, Україна має змогу увійти до

* Як стипендіат національної конкурсної програми “Завтра.UA” авторка 6 червня 2011 була слухачем лекції Тоні Блера на тему “Глобалізація та віра”, під час візиту британського політика та мецената в Україну на запрошення Фонду Віктора Пінчука.

європейської цивілізаційної спільноти та стати її трансформаційним ресурсом. Водночас, це можливо лише якщо Європа зуміє “приручити” етнічний вимір культур, трансформуючи їх у синтетичні. Таким чином, ЄС може розраховувати на реалізацію своїх амбіційних планів досягнення нового рівня гомогенності європейського соціокультурного простору, але лише за умови врахування інтересів всіх своїх країн-членів та адекватної реалізації їхніх культурних запитів. Не менш важливим завданням є подолання як внутрішніх, так і зовнішніх соціокультурних меж або, принаймні, створення надійних систем комунікацій між різними народами.

Майбутнє Європи уможливлуватиме розвиток і пан’європейської, християнської за формою, і національних культур. В об’єднаній Європі спільно з Україною є всі шанси, аби в умовах плюралізму цивілізацій стати інтелектуальною та культурною цілісністю. Не лише єдиним економічним простором, не лише Європою держав, а й Європою людей, об’єднаних у спільний культурний і духовний простір.

Список використаних джерел

1. *Маценко Ж. М.* Духовність: феномен психології та об’єкт виховання / Ж. М. Маценко. – К.: Освіта України, 2010. – 100 с.
2. *Дацюк С.* Що таке духовність та навіщо вона потрібна? [Електронний ресурс] / С. Дацюк // Українська правда. – 2009. – 16 червня 2009. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/articles/2009/06/16/4026929/>
3. *Виміри духовності у сучасному світі* [Текст] / О. П. Бойко // “Філософія. Культура. Життя”. Міжвузівський збірник наукових праць. Вип. 35. – Дніпропетровськ: ДДФА, 2010. – С. 41–49.
4. *Зелінська О.* Майбутнє Європи [Електронний ресурс] / О. Зелінська, Н. Хван. – Режим доступу: http://iwr.org.ua/img/Future_of_europe.pdf
5. *Указ Президента України* “Про Стратегію економічного та соціального розвитку України “Шляхом європейської інтеграції” на 2004–2015 роки”. – Указ від 28.04.2004 № 493/2004. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=493%2F2004&myid=dCCMfOm7xBWMqjUEZiwqiQoEHdlYAsFggkRbI1c>
6. *The future of Europe. Road to a civilization suicide* [Електронний ресурс]. – Free World Academy, 2005. – Режим доступу: <http://www.freeworldacademy.com/globalleader/agendacont.html>
7. *Гаврилишин Б.* Україна в майбутньому геополітичному контексті / Б. Гаврилишин // Наукові записки. – Том 22, ч. 2: Суспільні науки / Національний університет “Києво-Могилянська академія”. – К.: КМ Академія, 2003. – 359 с. – С. 188–191.
8. *Степаненко І.* Реконцептуалізація духовності у постсучасній перспективі [Електронний ресурс] // Матеріали Міжнародної наукової конференції “Духовність. Культура. Людина”. Львів, 15–6 квітня, 2010 р. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2010. – 174 с. – Режим доступу: http://lnu.edu.ua/faculty/Phil/tezy_dkl_2010.pdf
9. *Гірчак К.* Інтерпретація культур: Вибрані есе. – К.: Дух і Літера, 2001. – 300 с.
10. *Глотов Б.* Культурно-цивілізаційна ідентифікація українського народу. Дис... д-ра філософ. наук. Дніпропетровський національний університет, Дніпропетровськ, 2008. – 22 с.
11. *Коппель О.* Уплив глобалізації на розвиток локальних цивілізацій: ключові аспекти / О. Коппель, Ю. Цирфа // Віче. – 2010, № 17. – С. 33–35.
12. *Зелінська О., Хван Н., Шнігелієре Ш. де.* Україна в 20 років: куди йдемо далі? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iwr.org.ua/img/Future_of_Ukraine.pdf
13. *Саух П.* Новий образ України. Трансформація духу та випробування національним буттям / П. Саух // Віче. – 2009. – № 5. – С. 30–33.
14. *Ковальчук Т.* Особливості формування єдиного культурного простору об’єднаній Європи / Т. Ковальчук // Віче. – 2009. – № 3. – С. 14–16.
15. *Релігія в контексті соціокультурних трансформацій України.* Колективна монографія / Відп. ред. Л. Филипович. – К., 2009. – 296 с.
16. *Мигович І.* Релігійність в Україні та світі: соціологічний вимір, спроба прогнозу / І. Мигович // Віче. – 2010. – № 3. – С. 26–31.
17. *Хантінгтон С.* Столкновение цивилизаций. – Москва: АСТ, 2007. – 571 с.
18. *Бжезінський З.* Велика шахівниця [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://westukr.itgo.com/shah.html>
19. *Співробітництво України з ЄС: оцінки громадян* // Національна безпека і оборона, 2008. – № 6 (100). – С. 37–56.
20. *Павленко Ю. В.* Україна в системі глобальної цивілізації / Ю. В. Павленко // Практична Філософія, 2000. – № 2. – С. 224–236.
21. *Україна через 50 лет* [Електронний ресурс] // Фокус. – Режим доступу: <http://focus.ua/politics/25284>
22. *Юрчак М.* “Yes” чи “No” українській євроінтеграції? [Електронний ресурс] / М. Юрчак // Тернопільська липа. – 2012. – 19 вересня 2012. – Режим доступу: <http://lura.te.ua/2012/09/19/yes-chy-no-ukrajinskij-jevointehratsiji/>
23. *План дій Ради Європи для України на період до 2014 року* [Електронний ресурс] / Зовнішні справи. – 2011. – №9. – Режим доступу: <http://uaforeignaffairs.com/article.html?id=699>
24. *Афонін Е., Мартинов А.* Об’єднана Європа: соціокультурні кордони // Методологія, теорія і практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. Збірка наукових праць учасників Харківських соціологічних читань. – 2001. – Харків, 2001. – С. 232–337.
25. *Жданов І.* Лише реальні реформи і впровадження європейських стандартів наблизять Україну до Європи // Зовнішня політика України: здобутки, проблеми, перспективи, Національна безпека і оборона. – 2010. – № 2. – С. 27.
26. *Янукович В.* Двадцять років України: Наш шлях лише починається [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/20963.html?PrintVersion>
27. *Бондаренко Д.* Релігія та створення нової Європи [Електронний ресурс] / Д. Бондаренко // Дзеркало тижня. – 2003. – № 37. – 27 вересня 2003. – Режим доступу: http://dt.ua/SOCIETY/religiya_ta_stvorennja_novoyi_evropi-35864.html
28. *Корніюк В.* Якщо людина заглушає совість, вона знаходить спосіб обійти закон / Патріарх Київський і всієї Руси-України Філарет, В. Корніюк // Віче. – 2010. – № 1. – С. 24–25.
29. *Дурманенко О.* Чому віримо. Особливості формування та підтримки почуття онтологічної безпеки особистості в контексті сучасної релігійної ситуації / О. Дурманенко // Віче. – 2008. – № 7–8. – С. 13–15.
30. *Фонд Тоні Блера та Фонд Віктора Пінчука оголошують запуск програм з посилення релігійного взаєморозуміння для нового покоління українців* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pinchukfund.org/ua/media/press_release/4002/

Марія Юрчак

**УКРАИНА – ЕВРОПА – МИР: РЕАЛИИ СОВРЕМЕННОСТИ, ВИДЕНИЕ СОВМЕСТНОГО
ДУХОВНОГО БУДУЩЕГО**

В статье рассматривается проблема значения и роли Украины в формировании нового духовного пространства Европы в контексте вызовов глобализации.

Ключевые слова: духовность, глобализация, духовное будущее, евроинтеграция Украины.

Mariya Yurchak

**UKRAINE – EUROPE – WORLD: REALITIES OF NOWADAYS,
THE VIEW ON MUTUAL SPIRITUAL FUTURE**

The article considers the problem of the place and the role of Ukraine in forming new spiritual space of Europe in the context of challenges of globalization.

Key words: spirituality, globalization, spiritual future, Euro-integration of Ukraine.